Mama

Ioan Stanomir s-a născut pe 13 mai 1973 la Focșani și este profesor la Facultatea de Științe Politice a Universității din București. Printre volumele publicate se numără *Conștiința conservatoare. Preliminarii la un profil intelectual* (2004), *O lume dispărută. Patru istorii personale urmate de un dialog cu H.R. Patapievici* (coautor, alături de Paul Cernat, Angelo Mitchievici și Ion Manolescu, 2004), *Explorări în comunismul românesc* (coautor, alături de Paul Cernat, Angelo Mitchievici și Ion Manolescu, vol. I, II, III, 2004, 2005, 2008), *Spiritul conservator. De la Barbu Catargiu la Nicolae Iorga* (2008), *Despre sunete și memorie. Fragmente de istoria ideilor* (2009), *Apărarea libertății (1938–1947)* (2010), *Teodoreanu reloaded* (alături de Angelo Mitchievici, 2011), *Umbre pe pânza vremii. Secvențe de istorie intelectuală* (Humanitas, 2011), *Junimismul și pasiunea moderației* (Humanitas, 2013), *Camera obscură. Vis, imaginație și bandă desenată* (2014), *Sfinxul rus. Idei, identități și obsesii* (2015), *Comunism Inc.* (alături de Angelo Mitchievici; Humanitas, 2016), *Rusia, 1917. Soarele însângerat. Autocrație, revoluție și totalitarism* (Humanitas, 2017), *La Centenar. Recitind secolul României Mari* (Humanitas, 2018), *Așteptând revoluția. Pașoptismul și vocile sale* (Humanitas, 2019), *R.S.R. Lecția de învățământ politic* (Humanitas, 2021), *Mama. Un jurnal al dragostei și al despărțirii* (Humanitas, 2022), *Mama. O fotografie a timpului și a iubirii* (Humanitas, 2024). În 2018, a publicat la Editura Humanitas eseul „Umbra Rusiei", în volumul colectiv *Vin rușii! 5 perspective asupra unei vecinătăți primejdioase*, iar în 2025, la aceeași editură, eseul „2024. Fotografia României politice", apărut în volumul colectiv *Cum a rămas România fără președinte ales. 7 răspunsuri posibile*, coordonat de Cristian Preda.

IOAN STANOMIR

Mama

ISTORIA UNEI PRIVIRI

HUMANITAS

Redactor: Mona Antohi
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Florina Vasiliu, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

© HUMANITAS, 2026

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Stanomir, Ioan
Mama: istoria unei priviri / Ioan Stanomir. –
Bucureşti: Humanitas, 2026
ISBN 978-973-50-9096-8
821.135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

Prefață

Cartea de față este capătul unei trilogii: ceea ce a pornit ca un proiect solitar a devenit, prin însumarea de ani, încercarea de a evoca, prin cuvinte și pauze, un sentiment al doliului și al dorului.

Cartea aceasta nu este, asemeni celorlalte două ce o precedă, decât o carte de literatură. Nu se află în ea nimic din materia de consolare falsă a volumelor ce oferă sfaturi de viață sau rețete de dezvoltare personală, după cum nu este cuprinsă în ea taina unei traume psihanalizabile.

Istoria acestei cărți este istoria unei contopiri și a privirii care transcrie această contopire. Autorul acestor prefețe este cel al cărui nume se află pe coperta volumului, respectând convenția identității auctoriale. Dar autorul cărții este ființa plurală ivită, odată cu moartea mamei mele, pe măsură ce, printr-o transformare treptată, granițele dintre noi doi se topeau, spre a face loc unității ce sfidează moartea.

Istoria privirii este, așadar, istoria căutării de sine și a interogării de sine: pluralul care domină aceste pagini e imaginea stilistică a prefacerii ce dă naștere celui/celei care

scrie. Actul literar este, în domeniul fragil al memoriei inseparabile, un act de dragoste și de (re)cunoaștere.

Fragmentele din care este alcătuită cartea de față au structura unui roman elegiac: dicțiunea pe care am urmat-o este aceea a romanticilor și a suprarealiștilor, prin punerea între paranteze a realității documentabile, în favoarea cufundării în materia visului și a reveriei. Ivite în diminețile de singurătate ale zilelor mele, capitolele cărții comunică cu noaptea de tulburare din care se plămădesc. Neliniștea lor este neliniștea atingerilor cu care cei morți bat la porțile retinelor noastre, în clipa în care somnul ne poartă dincolo de prag.

Această carte se supune unui principiu al vaselor comunicante – din trecut vine prezentul ce ne este unic viitor. Dragostea care se află în miezul cărții nu poate accepta nici uitarea și nici împăcarea: asemeni morții, ea este una cu eternitatea ce nu are început. Valurile care revin în frazele volumului acesta fac să freamăte și să tresalte oceanul în care dorm sufletele celor care nu mai pot îmbătrâni, de vreme ce au întors spatele biologiei trecătoare.

Istoria privirii aduce împreună, între aceste pagini, pe toți cei ce intră în ființa autorului care visează și care, visând, scrie: cei de demult au trecut în mama mea, iar odată cu moartea ei sunt parte din pluralul ce descrie unitatea regăsită, asemeni unei fraze desenate în ecranul de calculator.

Cartea aceasta nu este o încheiere, de vreme ce dragostea nu poate cunoaște sfârșitul. Dincolo de marginile ei se află un întins de zile și de nopți, devenit casă duhurilor și vântului de mare. Istoria privirii este, asemeni unui final

cehovian, una a impreciziei melancolice. Frazele se opresc, dar undele adâncului inimii merg mai departe, precum o respirație ce îmbrățișează amurgul: literatura este cel din urmă cer al reveriei pe care ochii noștri îl mai pot zări, înainte de a se redeschide spre zi.

Gabriel Liiceanu și Lidia Bodea sunt cei fără de care nimic nu ar fi fost posibil: le mulțumesc pentru încrederea lor. Mona Antohi și Gabriela Maaz au înconjurat acest proiect cu afecțiunea lor: le mulțumesc și lor. Solidaritatea și emoția celor evocați aici mi-au dat un sentiment al comuniunii și al speranței. Pentru toate acestea le sunt recunoscător.

1

ȘI POATE CĂ TREBUIE SĂ MURIM PENTRU A NE MAI PUTEA aduce aminte: cei care nu mai sunt ne dăruiesc, de dincolo de prag, pătrunderea privirii lor și împreună cu ei întrevedem peisajul iscat din vis, ca dintr-o străfulgerare de pleoapă.

Și poate că trebuie să murim pentru a nu mai putea fi alungați, niciodată: casa de umbre și de șoapte nu mai poate fi refuzată celor care, în viață fiind, au înfruntat chinul îndoielii, iar limanul acesta este cel din urmă reazem pe care fremătarea noastră trecută îl mai poate descoperi.

Și poate că trebuie să murim spre a ne apropia de fericirea promisă, cândva: dicțiunea inimii ne șoptește ecoul nostalgiei fără de care destinul nostru nu ar fi decât o notă de subsol în istoria aseptică așternută pe foaia ternă a absurdului.

Și poate că trebuie să murim spre a putea primi, în piepturile noastre, limpezimea iubirii ce nu mai este bântuită de teama despărțirii: cei vii și cei duși devin una, reduși la

mișcarea de val a toamnei ce caută în larg libertatea de talaz a melancoliei sale.

Și poate că trebuie să murim spre a învăța să trăim eliberați de angoasa viitorului ce se arcuiește deasupra noastră, ca o vastă cupolă de noiembrie târziu, saturată de anxietatea timpului care nu se lasă citit.

Și poate că trebuie să murim spre a putea rosti cuvintele pe care le uităm, în tumultul de zile: abandonați adâncului, vom fi parte din secvența mișcării nocturne și ne vom confunda cu murmurul în care se adună vocile celor de dinainte de noi, ca în rama unui tablou de demult.

Și va fi această moarte nu moartea de care se tem cei ce trăiesc mașinal și halucinat, prinși în mișcarea clipelor frenetice, ci moartea în care se împlinește truda de șoapte și de visare a celor care au așteptat crepusculul spre a privi curgerea orelor sale: nu va fi aceasta o vară intensă și agonică, ci o toamnă prelungă în care se vor pierde urmele, ca într-un labirint de nori ai hărții celeste, o toamnă în care tot ceea ce nu a fost să fie renaște, nostalgic, o toamnă ce se va duce spre larg de mare, asemeni unei fraze desenate timid în ecranul de calculator de mâini solitare, o toamnă ce va convoca ritualuri de amintire și foșnet de frunze, o toamnă ce va dura, închisă în fotografia de demult a fericirii pierdute, o toamnă a regăsirii și o toamnă a despărțirii, o toamnă de tandrețe provincială și de atingeri furate, o toamnă peste care doar soarele de septembrie va mai pluti, simbolist și stingher, asemeni dedicațiilor de demult pe paginile de gardă ale cărților ce se topesc în diminețile orașelor pierdute în zarea de amintiri, o toamnă alunecând ca o boare a dragostei, epilog al istoriei unei priviri.

2

SCRISORILE CELOR DE DEMULT SE AȘTERNEAU PE PAGINILE albe și pe ilustratele naive cu răbdarea unor zmeie care se ridică pe cer: egale și limpezi în claritatea lor modestă, ele îmblânzeau moartea și dăruiau trecerii simplitatea de tonuri a unui amurg de octombrie.

Scrisorile celor de demult traversau evurile pe ale căror întinderi copaci și flori oglindeau un timp ce nu cunoștea damnarea întunecării: asemeni unor balerine stângace pierdute în vitrinele modeste, ele chemau pașii curgând în prelungirea altor pași, ca pe o maree de lacrimi, înseninată.

Scrisorile celor de demult porneau din praguri de gări minuscule și visătoare, spre a se avânta în largul pe care nu aveau să îl zărească niciodată: captive în lumea lor de jucării șchioape, ele primeau promisiunea călătoriilor imaginate din frânturi de magazin ilustrat și de jurnal cinematografic.

Scrisorile celor de demult vorbeau despre dragoste cu limba de frunze și de șoapte a grădinilor ce se arcuiau, visătoare: departe de tumultul nefericirii, ele pluteau pe o mare ale cărei unde se topesc în țărm, spre a reporni spre larg, în frazarea unei elegii provinciale.

Scrisorile celor de demult nu mai sunt decât amintire în acest timp aspru al uitării coborât ca o ploaie de plumb: ascunse în camerele părăsite, ele sunt portul spre care umbrele revin, în clipa în care diminețile le alungă cu lucirea soarelui aprins.

Scrisorile celor de demult au devenit crăpături în ziduri și cărări pierdute în desene de grădini pustiite: timbrul lor se mai poate ghici în amurg, în orele în care lumina se

topește în întuneric, iar visele visate cândva se retrezesc, delicate.

Căci mâinile noastre, mâinile care ating doar tastaturi și ecrane, mâinile suspendate în eternitatea amneziei impecabile fotografic, mâinile acestea sterpe nu mai pot închipui așezarea de litere a simplității lor de demult: ceasurile lor de iubire și de nostalgie nu mai pot fi ceasurile noastre și din cărțile lor nu a mai rămas decât scrum.

Și doar în visul care ne este îngăduit de noapte, în așteptarea morții, îi mai putem zări, aplecați peste scrisul lor caligrafiat migălos, una cu acest timp care se întoarce spre sine. Și doar în visul pe care îl vom petrece alături de cei de demult mâinile noastre vor mai putea scrie cuvintele lor, căci inimile lor sunt și inimile noastre, de acum înainte. Acasă în domeniul lor de fraze, vom atinge ziduri de case și ne vom bucura de grădini, în vreme ce orele se vor scurge, asemeni epilogului tremurător ce încheie istoria unei priviri: departe de viață, vom fi doar umbre, înconjurate de umbre, topite în curgerea dragostei ce nu poate muri.

3

CASELE CELOR DE DEMULT SE ÎNĂLȚAU, TIMIDE ȘI VISĂtoare, în marginea grădinilor ce întârziau în toamnă: mângâiate de soarele nostalgiei, ele se deschideau spre cerul nopții punctat de nori, precum de miriade de nave risipite pe o mare fără de capăt.

Casele celor de demult îmbrățișau trandafirii pe care dimineața îi chema cu lumina limpede a viselor: din pragul

de scări se întrevedea un viitor egal cu sine, asemeni unui drum de cimitir provincial, netulburat de absurd.

Casele celor de demult trăiau un anotimp egal al seninătății, cel care le era îngăduit de naivitatea statuilor șchioape ascunse în amurgurile de sufragerii: zilele se scurgeau fără ca moartea să aducă cu sine angoasa despărțirii, de vreme ce morții deveneau, discret și tainic, una cu cei vii.

Casele celor de demult se înșirau, ordonate și șui, pe străzile cutreierate de amiezi ale siestei: așternute cu scris mărunt și cuminte, poveștile lor alcătuiau carnea zidurilor ce îmbătrâneau, dar nu puteau muri niciodată.

Casele celor de demult se arcuiau peste meri, trandafiri și bolta viței-de-vie: seninătatea era culoarea cerului pe care ochii îl contemplau, fără a-și putea închipui dezolarea atroce ce avea să vină, implacabilă, ca un fum de toamnă înnegurată.

Casele celor de demult adunau, în pântecele foșnitoare de birou, amintirile de ierbar sinestezic ale generațiilor de umbre: degetele de spectre blânde atingeau albumele de fotografii între ale căror coperte se strângeau destine și sunete, în stângace armonie.

Casele celor de demult primeau forfota de copii, părinți, bunici, câini și pisici cu răbdarea visătoare a unei clipe de septembrie: fericirea din marginile lor nu mai era nici năvalnică și nici copleșitoare, ci descoperea împăcarea de pastel a amurgului ce întârzie noaptea, ca o cortină de murmur.

Casele celor de demult sunt, în acest anotimp al îndepărtării, doar instantanee de ceață pe retine de vis. Uitată